

จะก้าวไปข้างหน้า หยุดนิ่งหรือถอยหลัง

รศ.ดร.อุดม เกิดพิบูลย์

ปัญหา

ผู้เขียนขอแสดงความคิดเห็นในเชิงทวนกระแสที่กำลังอยู่ในแฟชั่นในฐานะคนหัวเก่า ผู้เขียนจะอาศัยเหตุผล และหลักเกณฑ์ทางวิชาการเป็นหลัก

กระแสความคิดในขณะนี้ก็คือ การต่อต้านแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักเสรีนิยมที่ประกอบด้วยการพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรม เปิดเสรีการค้า เปิดประเทศสู่ระบบเศรษฐกิจโลก รับการลงทุนจากต่างประเทศ ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และไม่แทรกแซงกลไกตลาดด้วยการประกันราคา หรือจ่ายเงินอุดหนุน หรือการควบคุมในรูปแบบต่างๆ และรัฐบาลมีบทบาทเป็นเพียงผู้รักษากฎระเบียบที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันการทำงานของกลไกตลาดมิให้มีการละเมิด กลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจแบบนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มความคิดต่างๆ เช่น Marxist, Postmodernist, Populist, Feminist และ Environmentalist ว่าทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ขาดงาน การผลิตของชุมชน และวิถีชีวิตดั้งเดิมถูกทำลาย เกิดปัญหาโสเภณี สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และผลประโยชน์จากการพัฒนามักจะตกอยู่กับผู้ชาย เพราะมีฐานะได้เปรียบทางสังคม แต่ผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายรับเคราะห์ ฯลฯ

นั่นคือ เรามายู่ตรงตำแหน่งที่จะเลือกทางเดินว่าจะก้าวไปข้างหน้าต่อไป หรือจะหยุดนิ่ง หรือจะถอยหลังย้อนยุค

การก้าวไปข้างหน้าผู้เขียนจะหมายถึงการพัฒนาด้วยกลยุทธ์เดิมที่ทำให้เรามีรายได้ต่อบุคคลเพิ่มขึ้นถึง 10 เท่าตัวในช่วงเวลาประมาณ 30 ปี หรือจะหยุดนิ่ง คือละทิ้งกลยุทธ์เดิมแล้วปล่อยให้มีการ "คิดใหม่"

หรือเลือกที่จะถอยหลังย้อนยุค คือทำตรงข้ามกับที่เคยทำมาแล้วด้วยการหันกลับสู่ภาคชนบท การเกษตร ภูมิปัญญาชาวบ้าน ธุรกิจชุมชน และการพึ่งตัวเองในระดับชาติ

ทางเลือกแต่ละทางมีข้อดีและข้อเสียในตัวของมันเอง เช่น ถ้าเลือกที่จะเดินต่อไปในแนวทางเดิมก็จะต้องพบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ความแออัดในเมืองและปัญหาอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ที่ส่วนมากยังมิได้มีการศึกษาวิจัยอย่างมีระบบเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าการพัฒนาในแนวทางเดิมก่อให้เกิดปัญหาเช่นนั้นจริงๆ หรือไม่ ถ้าเลือกจะหยุดนิ่ง ก็อาจเลี่ยงปัญหาเหล่านั้นไปได้ (ถ้าปัญหาเหล่านั้นเป็นผลของการพัฒนาจริง ๆ) และถ้าจะเลือกทางสุดท้ายก็คงจะเลี่ยงปัญหาไปได้เหมือนกัน แต่อาจจะมีผลพวงที่น่าสะพรึงกลัวติดตามมาในภายหลัง

การวิเคราะห์

ในการเปรียบเทียบสถานการณ์ภายใต้ทางเลือกทั้ง 3 ผู้เขียนได้ใคร่ขอใช้เครื่องมือวิเคราะห์ง่าย ๆ ในระดับปรัชญาครีปี 3 คือเส้น Utility Possibilities Frontier (UPF) ที่แสดงถึงระดับความพึงพอใจที่ได้จากการบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นทั้งหมดในสังคมนั้น ระหว่างกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม เช่น กลุ่มธุรกิจสมัยใหม่กับกลุ่มชาวบ้านและผู้บริโภค ความพึงพอใจนี้แบ่งปันและทดแทนให้กันได้ คือ เมื่อกลุ่มหนึ่งได้ความพอใจเพิ่ม อีกกลุ่มหนึ่ง ต้องเสียสละ ระดับของเส้นนี้จะแสดงถึงระดับของความพึงพอใจที่คนในประเทศนั้นจะได้รับ และปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดระดับของเส้นนี้ก็คือ

1) ความมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรให้เกิดผลผลิตสูงสุดที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญที่ว่า ไม่มีการบิดเบือนราคา ไม่มีผู้ผูกขาด ไม่มีผลข้างเคียงที่เป็นโทษ

2) สินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นมีคุณสมบัติตรงตามรสนิยมและความต้องการของผู้บริโภค คือผลิตขึ้นตามความต้องการของตลาด ไม่มีปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "ไม่มีตลาด" หรือ "ผลิตแล้วขายไม่ได้"

ถ้ามีการละเมิดเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งแล้ว เส้น UPF จะลดระดับต่ำลงมาที่แสดงว่าระบบเศรษฐกิจของเราคือความสามารถในการสร้างความสุขความพอใจให้สมาชิกของสังคม

เครื่องมือวิเคราะห์อีกส่วนหนึ่งก็คือเส้น Social Indifference Curve (SIC) ที่แสดงถึงทัศนคติเกี่ยวกับความสำคัญเปรียบเทียบระหว่างคน 2 กลุ่ม เช่น ระหว่างกลุ่มธุรกิจสมัยใหม่ กับกลุ่มชาวบ้านและผู้บริโภคตามที่ผู้เขียนจะใช้เป็นตัวอย่างในที่นี้ ความสำคัญเปรียบเทียบในที่นี้มีความหมายในเชิงความเสมอภาค คือ ถ้าจะให้คนกลุ่มหนึ่งเสียผลประโยชน์และความพึงพอใจเพื่อให้คนอีกกลุ่มหนึ่งได้รับผลประโยชน์และความพอใจเพิ่ม ขนาดของความเสียสละ และความพอใจเพิ่มที่จะชดเชยและแลกเปลี่ยนกันได้ที่สังคมเห็นว่าเหมาะสม และเสมอภาคจะเป็นตัวกำหนดรูปร่างลักษณะของเส้นนี้ เส้น SIC มีระดับต่าง ๆ ลดหลั่นกัน เส้นที่อยู่สูงจะหมายถึงการได้รับความพอใจที่สูงกว่าเส้นที่อยู่ต่ำลงไป

เมื่อนำเส้นทั้ง 2 มาใช้ร่วมกันบนแกนเดียวกัน กราฟทางเศรษฐกิจและการเมืองจะเป็นตัวกำหนดว่าจากความพอใจที่สังคมสามารถก่อให้เกิดขึ้นได้จากกระบวนการผลิตนั้น (ระดับเส้น UPF ที่กำหนดมาให้) กราฟตลาดจะอำนวยความสะดวกแบ่งปันความพอใจที่เหมาะสมที่เป็นจุดสูงสุดที่จะขึ้นไปได้ในขณะนั้น

ในขั้นต่อไป ผู้เขียนขอเสนอกลยุทธ์เป็นทางเลือก ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ก้าวต่อไปข้างหน้าและใช้มาตรการแก้ปัญหาภาวะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ และปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจโลก

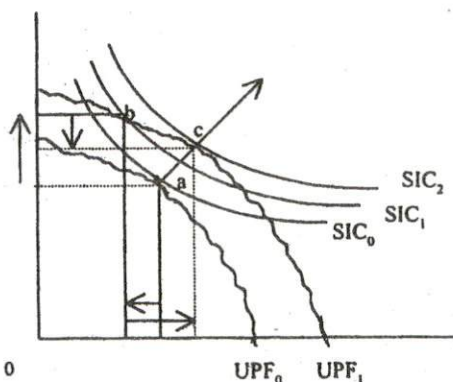
กลยุทธ์ที่ 2 ระวังกลยุทธ์ที่เคยดำเนินการมาแล้ว และหยุดเพื่อ "คิดใหม่" และแสวงหา "รูปแบบของเราเอง" และผันเงินช่วยชาวบ้าน

กลยุทธ์ที่ 3 ยกเลิกกลยุทธ์ที่เคยใช้มาแล้ว และหันไปสู่ภาคชนบท ผลิตสิ่งของจากวัตถุดิบ ท้องถิ่น โดยธุรกิจขนาดเล็กของชุมชน และใช้เทคโนโลยีภูมิปัญญาชาวบ้าน

เมื่อวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือที่อธิบายแล้ว สถานการณ์ภายใต้แต่ละกลยุทธ์จะเป็นดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1

ความพอใจของกลุ่ม
ธุรกิจสมัยใหม่

ความพอใจของชาวบ้าน
และผู้บริโภค

ภาพที่ 1

กำหนดให้จุด a เป็นสถานการณ์เริ่มต้น ต่อมา มีการพัฒนาและเติบโตทางเศรษฐกิจที่ทำให้เส้น UPF_0 เคลื่อนที่ไปอยู่ที่ UPF_1 และเกิดการแบ่งปันความพอใจกันใหม่เกิดขึ้นที่จุด b ที่จุด b มีความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ คือ กลุ่มธุรกิจใหม่ร่ำรวยขึ้นมาก ได้รับความพอใจมากกว่าเดิม แต่กลุ่มชาวบ้านและผู้บริโภคได้รับความพอใจน้อยลง เพราะสูญเสียอาชีพ และถูกกระทบจากมลภาวะ และจุดนี้มีใช้จุดของการแบ่งปันที่ดีที่สุด

ต่อมามีการใช้นโยบายแก้ปัญหา คือ (1) เก็บภาษีจากภาคธุรกิจ แล้วเอาเงินภาษีมาฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

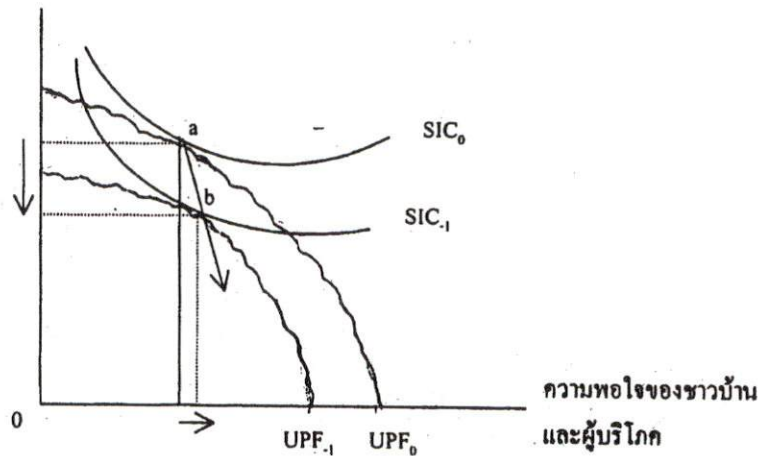
และ (2) จัดทำโครงการสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้ที่ตกงานให้ได้งานอาชีพใหม่

นโยบายทั้ง 2 ทำให้กลุ่มธุรกิจสมัยใหม่ต้องเสียสละ และความพอใจลดลง ส่วนชาวบ้านและผู้บริโภคได้รับความพอใจเพิ่มขึ้น การปรับตัวที่เกิดขึ้นทำให้จุดของการแบ่งปันใหม่เกิดขึ้นที่ จุด c

เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ดั้งเดิม (จุด a) กับ สถานการณ์สุดท้าย (จุด c) จะพบว่าสังคมโดยรวมขึ้นสู่ระดับความพอใจที่สูงขึ้นจาก SIC_0 เป็น SIC_2 ถ้าเราลากเส้นเชื่อมโยง a กับ c จะได้เส้นแสดงแนวทางการเดินของจุดที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต คือดีขึ้นเป็นลำดับ

กลยุทธ์ที่ 2

ความพอใจของกลุ่ม
ธุรกิจสมัยใหม่

ภาพที่ 2

กรณีนี้ไม่มีการเติบโตและพัฒนา เส้น UPF_0 ในขั้นแรกจะอยู่ในตำแหน่งเดิม แต่ถ้ากลยุทธ์นี้ผนวกด้วยการผันเงินสู่ชาวบ้านเพื่ออุดหนุน (subsidize) การบริการรักษาพยาบาล และการพักรักษาหนี้ซึ่งทั้ง 2 มาตรการนี้บิดเบือนราคาของบริการและราคาของสินเชื่อ (ปัจจัยการผลิต) เกิดการเสียประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจ¹ เส้น UPF_0 จะถอยมาอยู่ที่ UPF_1

ในกรณีนี้ กลุ่มธุรกิจสมัยใหม่เสียความพอใจ และกลุ่มชาวบ้านกับผู้บริโภคได้ประโยชน์ แนวโน้มจะ

ลงมาตามเส้น ab อย่างไรก็ดีในรูปแบบนี้ จุด b อยู่ในตำแหน่งที่แสดงว่าได้รับความพอใจมากกว่าเดิม ผลเช่นนี้ไม่มีหลักประกัน จุด b อาจจะอยู่ในตำแหน่งที่แสดงว่ากลุ่มชาวบ้านกับผู้บริโภคต้องเสียความพอใจด้วยก็ได้

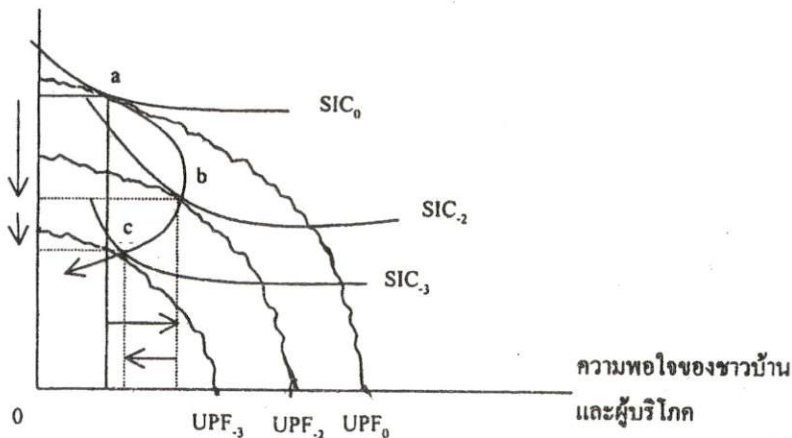
กลยุทธ์ที่ 3

ลักษณะสำคัญของกลยุทธ์ที่ 3 คือ (1) หันกลับสู่การผลิตในชุมชนของชนบท อาศัยวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก (2) ใช้เทคโนโลยีของท้องถิ่นหรือ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" (3) ได้รับเงินอุดหนุน (subsidy) จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และ (4) มุ่งผลิตแต่ละสินค้าหรือแต่ละบริการเพียงชนิดเดียว

ลักษณะเฉพาะตัวเช่นนี้เองที่จะนำไปสู่ความสูญเสียทางสังคม เป็นมูลค่ามากกว่างบประมาณเงินอุดหนุนที่ใช้จ่ายไปเสียอีก

¹ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะทุกสิ่งทุกอย่างในระบบเศรษฐกิจมีค่าเสียโอกาสทั้งนั้น การบิดเบือนราคาทำให้มีการผันทรัพยากรจากการผลิตสิ่งของและบริการที่มีค่าสูง มาสู่การผลิตสิ่งของและบริการที่มีคุณค่าต่ำ เกิดการสูญเสียต่อระบบเศรษฐกิจรวม และส่วนที่สูญหายไปก็คือมูลค่าของคะแนนความนิยมทางการเมืองที่ผู้บริหารประเทศได้รับจากนโยบายนี้ โดยเราทุกคนเป็นผู้เสียสละโดยไม่รู้ตัว

กลยุทธ์ที่ 3

ความพอใจของกลุ่ม
ธุรกิจสมัยใหม่

ภาพที่ 3

ในกรณีนี้ลักษณะข้อ 3 (ได้รับเงินอุดหนุน) กับปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแน่ ๆ คือ ผลผลิตขึ้นมาแล้วไม่มีตลาด ขายไม่ได้ ที่หมายถึงการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ทั้ง 2 ประการนี้จะเกิดผลกระทบประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรเส้น UPF จะถดถอยจาก UPF_0 มาสู่ตำแหน่งใหม่ที่คาดว่าจะต่ำกว่าในกรณีที่ 2 จึงให้ตัวเลขกำกับว่าเป็น UPF_2 ในขั้นนี้การแบ่งปันความพอใจระหว่างกลุ่มธุรกิจสมัยใหม่กับกลุ่มชาวบ้าน และผู้บริโภคจะเปลี่ยนตำแหน่งไปอยู่ที่จุด b ที่แสดงว่า กลุ่มธุรกิจสมัยใหม่สูญเสียผลประโยชน์ไปมาก และฝ่ายชาวบ้านกับผู้บริโภคได้ความพอใจเพิ่มส่วนหนึ่ง

ใหม่ เกิดขึ้นที่จุด c บนเส้น SIC_3 และที่จุดนี้เป็นสิ่งเป็นไปได้มากที่ว่าทั้ง 2 ฝ่ายจะสูญเสียผลประโยชน์ ผลที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งก็คือ การหมดสิ้นของทรัพยากร

อย่างไรก็ดีผลขั้นต่อไปก็คือ การระดมวัตถุดิบจากแหล่งธรรมชาติจะก่อให้เกิดการทำลายป่า และแหล่งทรัพยากร และถ้าเป็นวัตถุดิบที่ผลิตขึ้นในไร่นาโดยไม่ใช้สารเคมี (เพราะต้องการให้มีความ "ยั่งยืน") ก็จะมีการบุกรุกทำลายป่าเพื่อเอาที่ดินมาใช้เพาะปลูก เพราะเทคโนโลยีเช่นนี้ก่อให้เกิดผลผลิตต่อพื้นที่ในอัตราต่ำ ไม่เพียงพอตอบสนองความต้องการของโรงงาน

เมื่อถึงขั้นนี้แล้วจะมีผลเป็นการผลิตสินค้าด้วยต้นทุนทางสังคมที่สูงมาก และสูงกว่ามูลค่า สินค้าชนิดนั้นในตลาด เกิดการเสียประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรอีกระลอกหนึ่ง ทำให้เส้น UPF ถดถอยอีกครั้งหนึ่ง ไปอยู่ที่ UPF_3 และเกิดการแบ่งปันความพอใจกัน ความเสื่อมของนิเวศธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นัก Environmentalist ใช้เป็นเหตุผลในการปฏิเสธอุตสาหกรรมสมัยใหม่จะกลับมาหาเราอย่างเต็มพิกัด

เมื่อตรวจสอบดูแนวโน้มสิ่งที่จะเกิดขึ้น คือ จากจุด a ไปจุด b และจุด c จะเห็นว่ามีแต่จะลงทางเดียว และในที่สุดทุกคนจะยากจนเท่าเทียมกันอย่างเสมอภาค

สรุป

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกันแล้ว การก้าวต่อไปข้างหน้าตามแนวทางเดิมน่าจะเป็นทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ มลภาวะ ฯลฯ นั้น เรามีเครื่องมือทางนโยบาย และกฎระเบียบอยู่แล้ว แต่ไม่ได้เอามาใช้ หรือเอามาใช้อย่างไม่เต็มใจ คือเป็นเรื่องของ "การจัดการ" ที่บกพร่องมิใช่เป็นเพราะกลยุทธนี้มีแต่ข้อเสีย การละทิ้งกลยุทธนี้ด้วยเหตุผลเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่แก้ไขได้ มิใช่เป็นทางเลือกที่ฉลาด เพราะจะ

เป็นการปฏิเสธตนเองสำหรับผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เพียงเพื่อหลีกเลี่ยงข้อเสียปลีกย่อย

ขณะนี้ก็มีกลุ่มชาวบ้านพยายามผลักดันให้รัฐบาลยอมรับการดื่มกลั่นสุราให้เป็นธุรกิจชุมชนที่ควรส่งเสริม ถ้าทำได้สำเร็จปัญญาชนในกลุ่มสุรานิยม (Alcoholism) คงจะพอใจเพราะมิให้เลือกชิมอย่างหลากหลายยิ่งขึ้น แต่ผู้เขียนรู้สึกว่ ถ้าธุรกิจที่ผิดกฎหมายเช่นนี้ได้รับการยอมรับให้เข้าโครงการธุรกิจชุมชนได้ก็คงจะไม่มีอะไรมาขัดแย้งมิให้แนวคิดเช่นนี้ก้าวหน้าต่อไปถึงธุรกิจกาสิโนชุมชน สถานบริการทางเพศชุมชน และสถานบริการยาเสพติด ชุมชน ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจชนบท